

การพัฒนาศักยภาพและกระบวนการผลิต
ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ
**The Development a Potential and Production System of
Network Community Enterprise for Organic
Way of Chaiyaphum**

อินทราภรณ์ มงคลขจรกิติ¹ และ อรรถ อภินันท์ธีระศักดิ์²

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ^{1,2}

Inthuraporn Mongkolakajornkitti¹ and Aut Apinontteerasakda²

Rajabhat Chaiyaphum University, Thailand^{1,2}

Corresponding Author, Email: Inthuraporn@Gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ 2) จัดทำฐานข้อมูลพื้นฐานสมาชิกเครือข่ายฯ 3) ให้ความรู้กระบวนการผลิตและการตลาดแก่เกษตรกรเครือข่าย 4) ตั้งศูนย์รับรองมาตรฐานแปลงเกษตรอินทรีย์ของเครือข่ายฯ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตเกษตรแบบอินทรีย์เครือข่ายฯ พื้นที่อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอภูเขียว และอำเภอกอนสวรรค์ จำนวน รวม 90 ราย โดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานกลุ่มเกษตรกร 2) แบบสัมภาษณ์ 3) การศึกษาดูงาน 4) การอบรมเชิงปฏิบัติการ 5) แบบประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการอบรม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์สถิติพื้นฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

* วันที่รับบทความ: 22 มกราคม 2562; วันที่แก้ไขบทความ 27 มิถุนายน 2562; วันที่ตอบรับบทความ: 29 มิถุนายน 2562

Received: January 22, 2019; Revised: June 27, 2019; Accepted: June 29, 2019

ผลการวิจัย พบว่า

1. สมาชิกเครือข่ายฯสามารถจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบและสถานที่ในการตั้งกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอำเภอเมืองกลุ่มอำเภอภูเขียว และกลุ่มอำเภอนครสวรรค์
2. สามารถสร้างฐานข้อมูลพื้นฐานเกษตรกร ชนิดของพืช พื้นที่การปลูกและสินค้าของเครือข่ายฯ กระบวนการผลิตของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่
1) กลุ่มที่ผลิตแบบอินทรีย์เต็มรูปแบบ 2) กลุ่มที่ผลิตเกษตรอินทรีย์ในระยะปรับเปลี่ยน และ
3) กลุ่มผู้สนใจปลูกแบบเกษตรอินทรีย์
3. ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจต่อโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยเฉลี่ยในทุกประเด็นอยู่ในระดับมาก (4.38)
4. สามารถจัดตั้งศูนย์รับรองมาตรฐานแปลงเกษตรแบบอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมจำนวน 1 ศูนย์ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับตรวจ และการรับรองแปลงตามมาตรฐานแปลงเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS)

คำสำคัญ: กระบวนการผลิตของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน; ชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ

Abstract

The purpose of the Research were 1) To develop a network of organic farming enterprises in Chaiyaphum. 2) To develop a database on products and commodities of the organic farming community network, Chaiyaphum Province. 3) To educate the organic production process. 4) To set up a standardized certification center for organic farm. Target groups include Organic farmers, in Chaiyaphum District, Phu Khiao District and Khon Sawan District total 90 persons. The research instruments include: 1) questionnaire 2) interviews 3) study visits, 4) training workshop 5) The farmers' satisfaction of the training. Data analysis was used to analyze the mean and standard deviation of the scores and content analysis. The results showed that :

1. The farmers are establishment of a network committee to set the roles, duties and responsibilities and locations for setting up a network of organic farming enterprises in Chaiyaphum. The location of the target district network is divided into 3 districts as Muang District, Phu Khiao and Khon Sawan.

2. A database of farmers can be divided into 3 groups according to the readiness of organic production, namely 1) full organic production group 2) groups of in the transition period and 3) groups of interested organic growers,

3. Participants were satisfied with the implementation of the workshop on average at a high level (4.38)

4. To set up an organic agricultural standardization center to participate of the Chaiphum way. The most of them are in a 1-2 year transition period, therefore, have not received the inspection and certification of conversion in accordance with the participatory organic farming standard (PGS).

Keyword: Production Process of Community Enterprise Network;
Organic Agriculture Community; Chaiphum

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้กำหนดว่ายุทธศาสตร์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแบบบูรณาการ โดยยุทธศาสตร์ที่ 3 เรื่องการสร้างเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ได้ให้ความสำคัญกับภาคการเกษตรที่เน้นภาคเกษตรเป็นแหล่งผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรที่สำคัญของประเทศโดยกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาภาคเกษตรขยายตัวเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3, 4.5 และ 6 ต่อปีตามลำดับตั้งเป้าให้เกษตรกรมีรายได้สุทธิทางการเกษตรเพิ่มขึ้นเป็น 59,460 บาทต่อครัวเรือน และพื้นที่ในการทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นเป็น 500,000 ไร่ ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลให้นายยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นสำคัญใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการรณรงค์ให้ผู้ผลิตหันมาใช้สารจุลินทรีย์ ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อให้ได้ผลผลิตปลอดภัยและมีผู้บริโภคได้บริโภคอาหารที่ไม่มีสารปนเปื้อนสารพิษ (Office of the National Economic and Social Development Board, Office of the Prime Minister, 2017 : 1) ดังนั้น จึงต้องมีการส่งเสริมให้ความรู้สนับสนุนให้เกษตรกรมีการผลิตพืชผักให้ปลอดภัยจากสารพิษและเป็นการช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนโยบายรัฐบาลต่อเกษตรอินทรีย์ที่ผ่านมา รัฐบาลไทยมีนโยบายสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ เพื่อพัฒนามาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์ให้ทัดเทียมมาตรฐานสากลมาโดยตลอดซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) และการปฏิรูปประเทศและสอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์การ

พัฒนาของจังหวัดชัยภูมิยุทธศาสตร์ที่ 1 เรื่องการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตกลยุทธ์ การเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพการผลิตภาคการเกษตรและเครือข่ายสินค้าเกษตรเพิ่ม ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อลดต้นทุนการผลิต ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ โดยการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ และพัฒนาองค์ความรู้ให้ชุมชน สนับสนุนการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานความปลอดภัยของสินค้าเกษตรและอาหาร รวมถึงยังสอดคล้อง กับพันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ข้อ 8 คือ ศึกษา วิจัย ส่งเสริมและสืบสาน โครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริในการปฏิบัติตามภารกิจของมหาวิทยาลัยเพื่อการ พัฒนาท้องถิ่น

อย่างไรก็ตามจากสถานการณ์ปัจจุบันมีการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ ของจังหวัดชัยภูมิในหลายอำเภอ อาทิเช่น อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอหนองบัวแดง อำเภอ คอนสาร อำเภอภูเขียว อำเภอแก้งคร้อ ฯลฯ แต่ผลจากการศึกษาโดยภาพรวม พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยังต่างคนต่างผลิตตามมีตามเกิดเท่าที่สามารถเรียนรู้ได้ ทำให้ยังต้องพึ่งพา กลไกทางการตลาด จึงส่งผลต่อราคาของผลิตผลโดยราคายังมีความไม่แน่นอน ยังมีการผัน พวนขึ้นลงไปตามฤดูกาล ในจังหวัดมีการเริ่มดำเนินการเปิดเป็นตลาดสินค้าสีเขียว ให้ เกษตรกรนำผลผลิตมาจำหน่ายในบางพื้นที่แต่ก็ยังไม่สามารถช่วยเกษตรกรอินทรีย์ส่วนใหญ่

ดังนั้น คณะนักวิจัยจึงมีแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพและกระบวนการผลิตของ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิอันจะได้มาซึ่งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน สามารถใช้เป็นศูนย์กลางของข้อมูลข่าวสาร ความรู้ เทคนิควิธีการ รวมทั้งเป็นศูนย์รวบรวม และส่งถ่ายผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ของชาวชัยภูมิแบบมีส่วนร่วม ทำให้ประชาชนมีอาชีพ และมีรายได้ที่มั่นคง เพื่อเป็นการลดปริมาณการใช้สารเคมีการรักษาสมดุลการผลิตเน้น อินทรีย์โดยรวม เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถสร้างรายได้สู่ครัวเรือนรวมถึงชุมชน ได้จำนวนมากต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ มุ่งสู่การผลิตผลผลิตการเกษตรแบบอินทรีย์ให้เป็นผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจที่ได้มาตรฐาน
2. เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของสมาชิก ชนิดของพืช พื้นที่การปลูกผลิตภัณฑ์และสินค้าของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ
3. เพื่อให้ความรู้กระบวนการผลิตแบบอินทรีย์ และการจัดการตลาดสู่ผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจของชุมชนแบบยั่งยืนแก่เกษตรกรในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนฯ
4. เพื่อตั้งศูนย์รับรองมาตรฐานแปลงเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาศักยภาพและกระบวนการผลิตของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยระยะที่ 1 พัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ
 - 1.1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัย วิเคราะห์กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ เพื่อนำกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย
 - 1.2 ตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ โดยเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ หมอดิน หมอดินอาสาประจำตำบล โดยประชุมร่วมกันชี้แจงการตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิของแต่ละอำเภอ และคัดเลือกสถานที่เหมาะสมเป็นที่ตั้งและดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายฯ ให้สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่าย กำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ
 - 1.3 การศึกษาดูงานชุมชนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ที่มีการจัดการที่เป็นเลิศ และการศึกษาดูงานกลุ่มเกษตรอินทรีย์ต้นแบบเพื่อเป็นข้อมูลในเครือข่ายหลังการดำเนินการ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์เชิงลึกและการศึกษาดูงานกลุ่มเกษตรอินทรีย์ต้นแบบ โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่จำเป็น
2. การวิจัยระยะที่ 2 การจัดทำฐานข้อมูล ประกอบด้วย ชนิดของพืช พื้นที่การปลูกผลิตภัณฑ์ และสินค้าของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ โดยการสำรวจ สัมภาษณ์และสอบถามข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายโดยผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล

3. การวิจัยระยะที่ 3 การให้ความรู้กระบวนการผลิตเกษตรแบบอินทรีย์สู่ผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจของชุมชนแบบยั่งยืน

4. การวิจัยระยะที่ 4 การตั้งศูนย์รับรองมาตรฐานแปลงเกษตรแบบอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ

ผลการวิจัย

การพัฒนาศักยภาพและกระบวนการผลิตของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิผู้วิจัยสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. สมาชิกเครือข่ายฯสามารถจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบและสถานที่ในการตั้งกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอำเภอเมืองกลุ่มอำเภอภูเขียวและกลุ่มอำเภอนาสาร

2. สามารถสร้างฐานข้อมูลพื้นฐานเกษตรกร ชนิดของพืช พื้นที่การปลูกและสินค้าของเครือข่ายฯ กระบวนการผลิตของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่

1) กลุ่มที่ผลิตแบบอินทรีย์เต็มรูปแบบ 2) กลุ่มที่ผลิตเกษตรอินทรีย์ในระยะปรับเปลี่ยน และ 3) กลุ่มผู้สนใจปลูกแบบเกษตรอินทรีย์

3. ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจต่อโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยเฉลี่ยในทุกประเด็นอยู่ในระดับมาก (4.38)

4. สามารถจัดตั้งศูนย์รับรองมาตรฐานแปลงเกษตรแบบอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมจำนวน 1 ศูนย์ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับตรวจและการรับรองแปลงตามมาตรฐานแปลงเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS)

อภิปรายผลการวิจัย

1. การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ เกษตรกรมีความสนใจเข้าร่วมกลุ่มเพื่อเรียนรู้กระบวนการแบบเกษตรอินทรีย์มากขึ้นและมีความตระหนักในเรื่องการดูแลสุขภาพเนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการวิจัยทำให้ได้รับความรู้เพิ่มเติมทั้งในด้านการผลิต และการตลาดเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังได้รับความรู้ในการผลิตพืชผักอินทรีย์อื่นๆที่เกษตรกร สามารถนำไปช่วยเสริมในการประกอบอาชีพได้อีกทางหนึ่ง

การตั้งกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ ภายหลังการสร้างความรู้ความเข้าใจของการตั้งกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ โดยสมาชิกเครือข่ายฯ จัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบและสถานที่ในการตั้งกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ กลุ่มอำเภอเมืองน ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านหนองหญ้าร้างกา ตำบลโพหนอง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มอำเภอภูเขียว วนศาลากลางบ้านหมู่ 7 บ้านกุดโคลน ตำบลโนนสะอาด อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ และกลุ่มอำเภอกอนสวรรค์ วนมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ หมู่ 2 ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บุศรา ลิมนิรันดร์กุล และ พฤกษ์ยิบ มั่นตะสิริ Busara Limnirankun and Phruek Yipmantasiri (2011 : 6) พบว่าการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อและคุณค่าในระบบการผลิตข้าวอินทรีย์มีการใช้กลยุทธ์ด้านคุณค่าด้วยการให้ความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนมุมมองในเรื่องของระบบคุณค่าของคนเป็นสำคัญ ด้วยว่า มิติด้านคุณค่าสามารถนำไปสู่ความยั่งยืนได้มากกว่า มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม และมิติด้านกายภาพและชีวภาพ โดยมิติด้านจริยธรรม ได้แก่ การไม่ใช้สารเคมีในการผลิตข้าวอินทรีย์เป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่ การที่ผู้ผลิตต้องการให้ผู้บริโภครับประทานอาหารที่ดีปลอดภัย และมิติด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การแบ่งปัน การเผื่อแผ่ ปัจจุบันได้มีการใช้ระบบคุณค่าคือความปลอดภัยในกระบวนการผลิตและคุณภาพของผลผลิต ซึ่งจะส่งผลต่อสุขภาพของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค และดำเนินการสนทนากลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์เชิงลึก ในการประชุมชี้แจงการตั้งกลุ่มเกษตรกรเพื่อเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรจังหวัดชัยภูมิของแต่ละอำเภอ รวม 3 ครั้ง

โดยผู้วิจัยและคณะผู้วิจัยดำเนินการสนทนากลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์เชิงลึก หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์เชิงลึกและการศึกษาดูงานกลุ่มเกษตรอินทรีย์ต้นแบบ โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่จำเป็น ผลการสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์เชิงลึกรวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดูงานกลุ่มเกษตรอินทรีย์ต้นแบบ พบว่า มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการรวมกลุ่มในรูปแบบเครือข่ายหลายประเด็น เช่น การเกิดขึ้นของเครือข่าย การจัดโครงสร้างองค์กรเครือข่าย การวางแผนการผลิต การตลาด การสื่อสารของเครือข่ายและการสร้างการพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความยั่งยืนและเข้มแข็ง

กระบวนการผลิตของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ตามความพร้อมของการผลิตแบบอินทรีย์ ได้แก่ 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรที่ผลิตแบบอินทรีย์เต็มรูปแบบ จำนวน 2 กลุ่ม 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรที่ผลิตเกษตรแบบเกษตรอินทรีย์ จำนวน 4 กลุ่ม และจำนวนสมาชิกของกลุ่มนั้นมีความเหมาะสมในการพัฒนาเป็นเครือข่ายเป็นอย่างดี ดังแนวคิดของ วีระ ภาคอุทัย และคณะ Wira Phakuthai, et al. (2009 : 15) ที่พบว่า รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายควรรวมกันเป็นกลุ่มกลุ่มละไม่ต่ำกว่า 20 ราย โดยกลุ่มแรกจะไม่มีการใช้สารเคมีในทุกขั้นตอนของการผลิต ส่วนการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตส่วนใหญ่ยังไม่มีจัดการ เนื่องจาก ผลผลิตจะขายในรูปของพืชวัตถุดิบเกือบทั้งหมด ยังไม่มีการนำไปแปรรูป ส่วนกลุ่มที่สองจะพยายามลดการใช้สารเคมีในทุกขั้นตอนของการผลิตเนื่องจากเกษตรกรบางรายอยู่ในระหว่างกระบวนการผลิตใช้สารอินทรีย์ทดแทน เนื่องจากเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการใช้สารเคมีมากและสามารถลดต้นทุนการผลิตได้จริง อีกทั้งยังสามารถผลิตได้เองด้วยกระบวนการที่ไม่ซับซ้อน สำหรับกลุ่มที่สามมีการใช้สารอินทรีย์ทดแทนมากขึ้น แต่เนื่องด้วยภาระการผลิตมีมากจึงไม่มีเวลาเข้ามาร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง จึงยังไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่ามีจำนวนเพิ่มขึ้นเท่าไร ดังนั้น จึงให้ข้อสังเกตว่า การพัฒนาเครือข่ายจะเกิดผลลัพธ์ที่น่าพอใจได้นั้น ควรต้องใช้ระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 2 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ที่ต้องการเห็นผลสำเร็จของผู้อื่น หรือที่เรียกว่าเกษตรกรต้นแบบก่อน แล้วจึงจะกระทำตามจากผลการวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุศรา ลิ้มนิรันดร์กุล และพฤกษ์ ยิบมันตะสิริ Busara Limnirankun and Phruek Yipmantasiri (2011 : 6) ที่ศึกษานวัตกรรมทางเกษตรที่สนับสนุนระบบผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรรายย่อยภาคเหนือ พบว่าเกษตรกรปลูกข้าวอินทรีย์เป็นเกษตรกรรายย่อย ในพื้นที่ราบลุ่ม ใช้ระยะเวลาตั้งแต่ 1-10 ปี ในการปรับเปลี่ยนเป็นระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ส่วนใหญ่พบว่า ผลผลิตข้าวลดลง ร้อยละ 20-30 ระยะปรับเปลี่ยนใน 3 ปีแรก แต่ถูกชดเชยด้วยราคาที่สูงขึ้น และแรงจูงใจด้านราคาเป็นแรงขับเคลื่อนหลักที่ทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนสู่เกษตรอินทรีย์มีนวัตกรรมในการลดต้นทุนการผลิต เช่น การผลิตข้าวนาหยอด การคัดเลือกพันธุ์เอง การจัดการวัชพืชโดยใช้การควบคุมระดับน้ำ การจัดการศัตรูพืชโดยการทำน้ำหมักชีวภาพ เป็นต้น

2. ฐานข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร ชนิดของพืช พื้นที่การปลูก ผลิตภัณฑ์และสินค้าของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ การจัดทำ

ฐานข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร ชนิดของพืช พื้นที่การปลูก ผลผลิตและ
 สินค้าของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ การออกแบบและใช้งานคิวอาร์
 โค้ด ให้กับผลิตผลทางการเกษตรแบบอินทรีย์ สามารถรวบรวมเป็นข้อมูลสารสนเทศของ
 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ สามารถจัดแบ่งชนิดของพืช พื้นที่การปลูก
 ผลผลิตและสินค้าของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ สามารถจำแนกได้
 เป็น 6 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ

- 1) กลุ่มปลูกพืชผักสวนครัว จำนวน 12 กลุ่ม
- 2) กลุ่มปลูกผลไม้และสตอเบอรี่จำนวน 16 กลุ่ม
- 3) กลุ่มพืชไร่ พริกและพริกไทย จำนวน 5กลุ่ม
- 4) กลุ่มเกษตรทำนา จำนวน 9กลุ่ม
- 5) กลุ่มสมุนไพรและแปรรูป จำนวน 1 กลุ่ม
- 6) กลุ่มเลี้ยงโคเนื้อ จำนวน 1กลุ่ม

โดยสามารถสรุปเป็นข้อมูลกระบวนการผลิตของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตร
 อินทรีย์วิถีชัยภูมิแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ตามความพร้อมของการผลิตแบบอินทรีย์ ได้แก่

- 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เกษตรกรที่ผลิตแบบอินทรีย์เต็มรูปแบบ กำลังรอการรับรองจาก
 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ จำนวน 2 กลุ่ม 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน
 เกษตรกรที่ผลิตเกษตรอินทรีย์ในระยะปรับเปลี่ยน จำนวน 24 กลุ่ม และ กลุ่ม 3) กลุ่ม
 วิสาหกิจชุมชนผู้สนใจปลูกแบบเกษตรอินทรีย์ จำนวน 4 กลุ่ม

3. ผู้เข้าร่วมอบรมมีความพึงพอใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการมีความพึงพอใจต่อ
 โครงการเฉลี่ยในทุกประเด็นอยู่ในระดับมาก (4.38) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโครงการวิจัยเรื่อง
 การพัฒนาศักยภาพและกระบวนการผลิตของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถี
 ชัยภูมิสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจและปรับทัศนคติของเกษตรกรให้สนใจเข้าร่วมกลุ่ม
 เพื่อเรียนรู้กระบวนการแบบเกษตรอินทรีย์มากขึ้นและมีความตระหนักในเรื่องการดูแล
 สุขภาพเนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการวิจัยทำให้ได้รับความรู้เพิ่มเติมทั้งในด้าน
 การผลิต กระบวนการเข้าสู่มาตรฐานอินทรีย์และกระบวนการทางการตลาดเพิ่มมากขึ้น
 นอกจากนี้ยังได้รับความรู้ในการผลิตพืชอินทรีย์อื่นๆ ที่เกษตรกรสามารถนำไปช่วยเสริมใน
 การประกอบอาชีพได้อีกทางหนึ่งซึ่งสามารถสังเกตได้จากการจัดกิจกรรมทุกครั้งเกษตรกรจะ
 ให้ความสนใจร่วมด้วยความเต็มใจ การถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการผลิตเกษตร

แบบอินทรีย์ เป็นการบริหารจัดการการผลิตทางการเกษตรแบบองค์รวม ซึ่งแตกต่างอย่างชัดเจนจากการเกษตรแผนใหม่ที่มุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตชนิดใดชนิดหนึ่งสูงสุดโดยการพัฒนาเทคนิคต่างๆ เกี่ยวกับการให้ธาตุอาหารพืชและป้องกันกำจัดสิ่งมีชีวิตอื่นที่อาจมีผลในการทำให้พืชที่ปลูกมีผลผลิตลดลงแนวคิดเช่นนี้เป็นแนวคิดแบบแยกส่วน เพราะแนวคิดนี้ตั้งอยู่บนฐานการมองว่า การเพาะปลูกไม่ได้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ดังนั้นการเลือกชนิดและวิธีการใช้ปัจจัยการผลิตต่างๆ มุ่งเฉพาะแต่การประเมินประสิทธิผลต่อพืชหลักที่ปลูก โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรการเกษตรหรือนิเวศการเกษตรสำหรับเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นการเกษตรแบบองค์รวมจะให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดินการรักษาแหล่งน้ำให้สะอาดและการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพของฟาร์มดังนั้นเกษตรอินทรีย์จะประสบความสำเร็จได้เกษตรกรจำเป็นต้องเรียนรู้กลไกและกระบวนการของระบบนิเวศจากเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วเกษตรอินทรีย์จึงปฏิเสธการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมีเนื่องจากสารเคมีการเกษตรเหล่านี้มีผลกระทบต่อกลไกและกระบวนการของระบบนิเวศนอกเหนือจากการปฏิเสธการใช้สารเคมีการเกษตรแล้ว เกษตรอินทรีย์ยังให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของวงจรของธาตุอาหาร การประหยัดพลังงาน การอนุรักษ์ระบบนิเวศการเกษตรและการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งถือได้ว่าเกษตรอินทรีย์เป็นการบริหารจัดการฟาร์มเชิงบวก (Positive Management) การจัดการเชิงบวกทำให้เกษตรอินทรีย์แตกต่างอย่างสำคัญจากการเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมีแบบปล่อยปะละเลยหรือเกษตรปลอดสารเคมีและเกษตรไร้สารพิษที่เฟื่องฟูในบ้านเรามานานหลายปี เนื่องจากเกษตรอินทรีย์เป็นการเกษตรที่ให้ความสำคัญกับการทำฟาร์มเชิงสร้างสรรค์การดำเนินการวิจัยและอบรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้จึงสอดคล้องกับหลักการเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นระบบการผลิตที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมรักษาสมดุลของธรรมชาติและความหลากหลายของทางชีวภาพ โดยมีการจัดระบบจัดการนิเวศวิทยาที่คล้ายคลึงกับธรรมชาติและหลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมนต่างๆ เน้นการใช้อินทรีย์วัตถุ หลักการสำคัญ 4 ข้อ ของเกษตรอินทรีย์ คือ สุขภาพ นิเวศวิทยา ความเป็นธรรม และการดูแลเอาใจใส่ซึ่งอธิบายได้

4. ศูนย์รับรองมาตรฐานแปลงเกษตรแบบอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีสยามภูมิ มีองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ คือ เกษตรกร

ต้นแบบ แปลงเรียนรู้ หลักสูตรการเรียนรู้และฐานเรียนรู้ พบว่า เกษตรกรของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ มีการดำเนินการพัฒนากระบวนการผลิตของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ มีการบริหารจัดการการผลิตทางการเกษตรแบบองค์รวมเกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจมีทัศนคติเชิงบวก เกษตรกรเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิให้สนใจเข้าร่วมกลุ่มเพื่อเรียนรู้กระบวนการแบบเกษตรอินทรีย์มากขึ้นและมีความตระหนักในเรื่องการดูแลสุขภาพเนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการวิจัยทำให้ได้รับความรู้เพิ่มเติมทั้งในด้านการผลิต กระบวนการเข้าสู่มาตรฐานอินทรีย์และกระบวนการทางการตลาดเพิ่มมากขึ้นการจัดตั้งศูนย์รับรองมาตรฐานแปลงเกษตรแบบอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ แต่ส่วนใหญ่อยู่ในระยะปรับเปลี่ยน 1-2 ปี จึงยังไม่ได้รับตรวจและการรับรองแปลงตามมาตรฐานแบบมีส่วนร่วมแต่เมื่อผ่านระยะดังกล่าวแล้วคาดว่าจะมีโอกาสต่อไปจะมีการตรวจและการรับรองแปลงตามมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยภูมิ ควรเข้ามาหนุนเสริมให้ความรู้และพัฒนากระบวนการเกษตรแบบอินทรีย์ของเกษตรกรอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

1.2 ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรจังหวัดชัยภูมิ ควรให้ความรู้สนับสนุน และส่งเสริมให้เกษตรกรใช้สารอินทรีย์ทดแทนการใช้สารเคมีในการผลิตให้มากขึ้น รวมทั้งมีกระบวนการสนับสนุนส่งเสริมเกษตรกรให้มีความรู้และสามารถเข้าสู่กระบวนการผลิตแบบอินทรีย์อย่างเต็มรูปแบบให้เป็นรูปธรรม

1.3 จากการดำเนินงานวิจัยคณะวิจัยได้ศึกษาเรียนรู้ประเด็นปัญหาอุปสรรคและประเด็นสนับสนุนในระบบการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิในระยะการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาพบประเด็นที่เป็นประโยชน์หลายประการ ดังนี้

1) เกษตรกรของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ มีความต้องการปรับเปลี่ยนการผลิตสู่ระบบการผลิตอินทรีย์แต่ขาดความรู้ด้านการตลาด

2) การเข้าถึงองค์ความรู้ต่างๆของเกษตรกรมีข้อจำกัดมาก ยังต้องอาศัยการสนับสนุนจากภายนอก เช่น หน่วยงานภาครัฐ

3) การรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อย ควรมีรูปแบบเป็นลักษณะ
แนวราบมีข้อกำหนดในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มที่ชัดเจน สมาชิกแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้
จะทำให้กลุ่มเครือข่ายพัฒนาสู่ความยั่งยืน

4) เกษตรกรขาดทักษะในการบริหารแปลงปลูก พยากรณ์ผลผลิต
และการบันทึกกิจกรรมต่างๆ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาถึงรูปแบบหรือปัจจัยที่สร้างเสริมศักยภาพของ
เครือข่ายวิสาหกิจฯ ให้ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการเครือข่ายอย่างเข้มแข็งและ
ยั่งยืน

2.2 ควรมีการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ของเครือข่าย
วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ เรื่อง ระบบการรับรองแปลงเกษตรอินทรีย์วิถีชัยภูมิ

References

- Wira Phak-uthai, et al. (2009). *The expansion and development of the supply chainmanagement system. Kasetsart Sathorn and Chatuchak District ChaiphumProvince*. Bangkok: Thailand Research Fund.
- Busara Limnirankun and Phruek Yipmantisiri (2011). *Agricultural innovations supportingthe organic rice production system of smallholder farmers in northern Thailand*. Chiang Mai: Faculty of Agriculture, Chiang Mai University.
- Office of the National Economic and Social Development Board, Office of the Prime Minister. (2017). *National Economic and Social Development Plan No. 12 (2017-2021)*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Council.